

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра теорії та історії світової літератури

КУРСОВА РОБОТА

з історії зарубіжної літератури

на тему: Ксенофобія і толерантність у романі Санчеса Піньоля “Холодна
шкіра”

Студентки 3 курсу групи МЛі01-20
напряму підготовки іспанська мова і література, друга іноземна мова, переклад
спеціальності 035 Філологія

Сіленко А. О.

Керівник: кандидат філологічних наук, доцент Куницька І. В.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ЄКТС _____

Члени комісії _____

(підпис) _____ (прізвище та ініціали)

(підпис) _____ (прізвище та ініціали)

(підпис) _____ (прізвище та ініціали)

м. Київ - 2023 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. КСЕНОФОФІЯ І ТОЛЕРАНТНІСТЬ У СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ.	
1.1. Поняття та визначення ксенофобії і толерантності.....	5
1.2. Способи вираження та мовні індикатори ксенофобії і толерантності..	11
РОЗДІЛ 2. КСЕНОФОБИЯ І ТОЛЕРАНТНІСТЬ У РОМАНІ САНЧЕСА ПІНЬОЛЯ «ХОЛОДНА ШКІРА».	
2.1. Прояви ксенофобії в іспанському романі С. Піньоля «Холодна шкіра».....	15
2.2. Відображення толерантності у художньому мовленні твору С. Піньоля «Холодна шкіра».....	19
ВИСНОВКИ.....	23
RESUMEN.....	
25	
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	26

ВСТУП

В умовах викликів сучасного світу підтримання миру та стабільності між представниками глобального суспільства стає все більш складним завданням. Збереження демократичних засад, гуманізму та справедливості є актуальним питанням кожної країни світу.

Епідемії та війни останніх десятиліть призвели до проблеми посилення ксенофобій різних видів. Страх, панічні настрої і бажання протистояти глобальним загрозам породили масштабні та хаотичні вербальні дискримінації, які стосуються представників різних соціальних груп. Сучасні глобальні зміни суттєво загострили проблеми, пов'язані зі ставленням до «чужого», «іншого». Співіснування країн з різним економічним розвитком, політичними системами, національно-культурними традиціями актуалізує проблему толерантності.

Ступінь розробленості проблеми. Різним аспектам толерантності та ксенофобії присвячені праці як вітчизняних, так і закордонних вчених психології, етики та естетики, філософії, лінгвістики та ін. наук.

Тема «інакшого» та «іншого» розглядається у роботах В. М. Малахова, М. Т. Поповича, Х. Арндта, С. І. Пролєєва, Р. В. Шейко, О. М. Джужа, David Miguel Gray, Ronald R. Sundstrom, Clevis Headley та ін.

Ряд теоретичних та емпіричних досліджень толерантності висвітлений у наукових розвідках І. Б. Гриншпун, С. К. Бондирєва (структура та механізм толерантності); А. В. Скрябіної, В. В. Бойка (комунікативна толерантність); Д. В. Колесова, О. Г. Асмолова (формування толерантності як властивості

особистості). О. В. Головінська вивчала феномен толерантності у контексті міжкультурного спілкування.

Об'єкт дослідження – мовне вираження ксенофобії та толерантності у літературній мові.

Предмет дослідження – Ксенофобія і толерантність у романі Санчеса Піньоля «Холодна шкіра».

Мета роботи – на основі теоретичного аналізу розширити та поглибити визначення понять «ксенофобія» та «толерантність» та їх вербальне та невербальне вираження у літературних творах.

Мета передбачає виконання наступних **завдань**:

- 1) розкрити зміст понять «ксенофобія» і «толерантність» у сучасному науковому дискурсі;
- 2) визначити способи вираження ксенофобії і толерантності, мовні індикатори;
- 3) ознайомитись з твором сучасного іспанського письменника Санчеса Піньоля «Холодна шкіра» та виокремити стилістичні конструкції з вираженням ксенофобії та толерантності;
- 4) проаналізувати прояви ксенофобії і толерантності у творі, охарактеризувати їхні особливості.

Методи дослідження: описовий, інтертекстуальний та контекстуальний методи, аналіз словникових дефініцій, аналіз і синтез, комунікативно-прагматичний, дискурсивний аналіз, метод суцільної вибірки.

Джерельною базою у виконанні роботи слугували наукові статті та монографії проблематики, словники (етимологічний, соціологічний,

тлумачний, філософський та ін.), додаткова література, роман Санчеса Піньоля «Холодна шкіра».

Структура курсової роботи складається з вступу, двох розділів, висновків і списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1. КСЕНОФОБІЯ І ТОЛЕРАНТНІСТЬ У СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ.

1.1. Поняття та визначення ксенофобії і толерантності

Поняття *ксенофобії* і сам термін відносно нові, але це явище існує стільки, скільки існує людина. Поняття немає уніфікованого визначення і трактується по-різному відносно суб'єкта проблеми, з точки зору різних наук (філософія, психологія, етика, соціологія та ін.).

Згідно з соціологічним словником та словником іншомовних слів, ксенофобія (гр. *xenos* – чужий + *phobos* – страх) – «нав'язливий страх перед незнайомим, чужоземним, чужим та відповідна поведінка неприйняття «іншого» у зв'язку з його етнічними, культурними, релігійними відмінностями та належністю до статевих меншин» [8; 9]. Великий тлумачний словник української мови дає наступне визначення: «хворобливий стан, що проявляється у нав'язливому страху перед незнайомими людьми; ненависть до чого-небудь, кого-небудь незнайомого, чужого; ворожість або страх по відношенню до іноземців» [13].

Історичне коріння ксенофобії закладене у природі людини; з давніх часів поява чужаків не передбачала нічого хорошого, оскільки ті могли претендувати на землі, майно, пасовиська тощо. Проблема ставлення до «чужого» / «іншого» турбувала завжди. Філософи Стародавньої Греції, Аристотель і Платон, вивчаючи природу людини, усвідомлювали необхідність концептуалізації «іншого» чи «чужого» [3, с. 78].

Дослідженням поняття та визначення ксенофобії присвячені наукові розвідки вчених різних областей / галузей науки.

Філософ М. Л. Дубосарська зазначає, що Інший – це не один із своїх, він принципово інший, ніж Свої, тому відрізняється від них [4, с. 170-171].

Науковець підкреслює, якщо порівнювати Чужого і Іншого, то останній, на відміну від Чужого, не несе загрози існування Своїх, тому Чужий частіше викликає у суб'єкта агресію і відчуження, а Інший – зацікавлену увагу.

Розглядаючи ксенофобію у соціально-психологічному вимірі, А. А. Кельберг зауважує, що це феноменальне явище, адже «опредметнена та упредметнена, матеріалізована, забезпечена ідеологічною концепцією ілюзія чужого та незнайомого, при усвідомленій безпорадності перед ним, коли з'являється той самий фантастичний страх, що звільняє від усілякої відповідальності за напрям думок, а в крайніх екстремальних станах – і за образ дій» [8].

Вчений Ф. С. Бацевич дає аргументоване визначення ксенофобії, а саме: «Ксенофобія – це різке неприйняття особою чи національною лінгвокультурною спільнотою чужої культури, мови, поведінки, манери спілкування тощо» [2].

В біології ксенофобія є єдиним інструментом самозбереження / збереження виду / підвиду тварин, птахів. Таке ставлення, яке віками спостерігали народи, знайшло своє відображення у лінгвістиці у вигляді сталих виразів – «чорна вівця», «біла ворона».

У науковому дискурсі існують різні класифікації ксенофобії. У соціальній психології та соціології (А. Кельберг, Е. Фромм та ін.) виділяють основні форми ксенофобії:

- 1) культурну ксенофобію: неприйняття іноземних запозичень; неприйняття традицій тощо;
- 2) страх і неприйняття перед групами населення, які не є частиною суспільства [8].

Згідно іншого поділу, явищу ксенофобії притаманні наступні страхи (фобії):

- релігійні фобії, які визначають страх, упередження щодо різних релігій;
- расові та етнічні фобії (етнофобії), за якими є упередження до різних рас, етнічних груп;
- фобії щодо груп, які відрізняються матеріальними, культурними чи фізичними ознаками.

Ксенофобія може виражатися як у прихованому, так і відкритому стані. Вона є особистісною характеристикою людини, тому об'єкти неприйняття можуть змінюватися за обставинами (це можуть бути – росіяни, китайці), залежно від наявної соціальної ситуації в країні / регіоні.

Поняття ксенофобії достатньо складне по своїй структурі та має багато похідних ознак із дискримінацією, шовінізмом, расизмом, апартеїдом та ін. негативними соціальними явищами.

Ксенофобія у суспільстві – це велика проблема, вона уповільнює процес культурного, наукового обміну між країнами. Неможливо обмінюватися знаннями, якщо існує непорозуміння та недовіра. Єдиним способом усунення проблематики ксенофобії є перемога над упередженим ставленням (стереотипами) до людини / групи людей.

Тенденція активної протидії будь-яким проявам ксенофобії затверджує постулати терпимості та **толерантності**. Антонімом (умовно) до поняття ксенофобія, вважається термін толерантність, як «цінність та соціальна норма громадянського суспільства, що проявляється у праві бути різними для всіх індивідів; забезпечення стійкої гармонії між різними конфесіями, етичними та ін. соціальними групами; готовності до розуміння та співробітництва з людьми, що розрізняються за зовнішністю, мовою, переконанням, звичаями та віруваннями» [9].

Питання толерантності – складне та багатогранне і є дотичним до низки галузей суспільної діяльності, зокрема, теорії масової комунікації, медіапсихології, соціології, філософії.

Термін «толерантність» увійшов у широкий ужиток завдяки міжнародній організації ЮНЕСКО; дослівний переклад (лат. *tolerantia*) означає терпимість. Етимологічний аналіз терміна розкриває широкий спектр пояснень цього слова з використанням його у різноманітних контекстах.

Згідно соціологічного словника, толерантність – «прояв терпимості до чужих думок, вірувань, світоглядних уподобань, а отже, визнання за людиною права на власну думку, публічне її оприлюднення та доведення правомірності; спокійне виважене ставлення індивіда до суджень інших людей» [17, с. 305].

У розвиненій суспільній самосвідомості толерантність постає як моральна якість, яка характеризується прийняттям «одним індивідом чи суспільством інтересів, переконань, вірувань, звичок інших людей чи спільнот. Толерантність виражається в людському прагненні досягти взаємного розуміння та узгодженості найрізноманітніших мотивів, орієнтацій, установок, не вдаючись / звертаючись до насилля, пригнічення людської гідності, а використовуючи гуманітарні можливості – діалог, пояснення, співпрацю» [18]. За визначенням, поданим у філософському словнику, толерантність – «моральна якість, яка характеризує ставлення до людини, що належить до іншої раси, національності, культурної традиції, релігійної конфесії як до рівної особи» [15, с. 590].

Толерантність, як вже зазначалось, поняття багатоаспектне і може розглядатись і як регулятор міжособистісних, міжконфесійних і міжнародних відносин, і соціально-політичний імператив, і принцип громадянсько-правової поведінки, і культурна норма і моральна цінність, і етико-філософська категорія.

Толерантність – це право бути відмінним, інакшим, однак не є тотожним терпимості, відмовленню від власних переконань та світосприйняття, а припущення існування іншого без оцінок, емоцій, суджень [18]. Толерантність виступає умовою особливостей різних народів, релігій, культур; забезпечує мирне співіснування та орієнтує на дотримання поваги і рівноправності.

Науковець С. Соколовська розглядає «толерантність» на міжособистісному та міжкультурному рівнях. На міжособистісному рівні толерантності – це почуття терпимості, неупередженого ставлення до думок інших людей, які не співпадають з власною, відмовою від домінування якої-небудь однієї точки зору; визнання норм поведінки та рівності. На міжкультурному рівні толерантність передбачає повагу до інших народів і їх традицій, досягнень і цінностей, усвідомлення несхожості, визнання культурної і етнічної різноманітності світу. Усвідомлюючи це, люди можуть активно спілкуватися з представниками інших культур і, водночас, не втрачати власну ідентичність [16, с. 256].

Щодо поняття «міжкультурна толерантність», Ф. Бацевич зауважує, що «це поняття розглядається як терпимість, ставлення з розумінням (інтересом, симпатією) до наявних відмінностей у комунікативній поведінці учасників міжкультурної комунікації, які залежать від відмінностей у різних мовах і культурах носіїв» [2].

Англійські вчені визначають «толерантність» як готовність і здатність приймати будь-яку особистість без протесту чи втручання. Американці – визначають повагу до переконань / дій інших. Арабські науковці трактують «толерантність» як прощення, доброзичливість, співчуття, терпіння. У китайській мові «бути толерантним» означає виявляти чуйність по відношенню до інших. Українськими дослідниками «толерантність» трактується як терпимість до чужої думки [10].

Л. В. Бернадська зазначає, що структура толерантності включає когнітивний, емоційно-ціннісний, поведінково-діяльнісний компоненти:

- когнітивний містить наявність знань про сутність і змістові аспекти толерантності, усвідомлення значущості толерантності у суспільстві; виявляється у критичному мисленні, визнанні існування іншої думки;
- емоційно-ціннісний компонент поєднує потреби, емоції, мотиви діяльності, які спрямовані на досягнення взаємопорозуміння між особистостями;
- поведінково-діяльнісний – пов'язаний з досвідом застосування знань і вмінь у поведінці; виявляється у довірі, доброзичливості, здатності до діалогу; самоконтролі [6].

Дослідивши науковий доробок, треба зазначити, що вченими толерантність розглядається як принцип соціально-політичного, правового аспекту (М. Мчедлов), категорія відносин (В. Маралов, О. Соколова), певна філософія (В. Лекторський), пізнавальна стратегія (Н. Кундзієва, А. Коржуєв), толерантна свідомість (О. Грива, О. Кондатов), основа свободи, терпимість, культура компромісу, діалог та ненасильство, усвідомлення того, що світ і соціальне середовище багатовимірні (В. Тішков) [20].

Проаналізувавши теоретичний матеріал, можемо зробити висновки:

Ксенофобія:

- деструктивне поняття, притаманне людині;
- проявляється у негативному емоційному ставленні до суб'єктів / спільнот;
- може мати негативне ставлення до іншої раси, соціальної групи, статті тощо;
- її породжують соціальні групи, установки, узагальнення, упередження, стереотипи, ціннісні орієнтири.

Толерантність:

- сприйняття інших такими, якими вони є, взаємопорозуміння;
- при всіх позитивних ознаках, ніколи не повинне порушувати певні межі, посягання;
- трансформується через інтерсуб'єктивність;
- ефективна соціальна взаємодія.

Поняття ксенофобії та толерантності є достатньо складним і не має уніфікованого підходу до його визначення у сучасному науковому дискурсі. Толерантність, терпимість – це ті дефініції, які зараз вживаються разом з поняттям ксенофобії у сучасній науці.

1.2. Способи вираження та мовні індикатори ксенофобії і толерантності.

Явища ксенофобії і толерантності – це завжди контентне відтворення, текстове чи зображувальне відображення, інтерпретоване автором, мовцем, іншими учасниками комунікативного процесу.

Прояви ксенофобії та толерантності знаходять своє відображення у мистецтві, мовленні, засобах масової інформації, літературі та ін. Страх перед «чужими» / незнайомим або - терпимість, неупередженість до інших мають різноманітні вираження.

Невід'ємним засобом відображення оточуючої дійсності постає література, в якій вербально (мовою) або невербально (мімікою, рухами, описані автором) простежуються явища ксенофобії і толерантності. Мова виконує безліч функцій, до числа яких входить і оцінна функція. У оцінці виявляються загальні закони людського мислення і пізнання світу.

Ксенофобія може поділятися за формами її відтворення на агресивну, контекстуальну, медійну, організовану та ін. Наше дослідження стосується вербальної ксенофобії (так звана «мова ворожнечі») та невербальної (негативна поведінка особистості) у художньому творі. «Мова ворожнечі» (англ. “hate speech”) у широкому розумінні – це будь-яке самовираження з елементами заперечення принципу рівності всіх людей у правах [12]. Мова ворожнечі описує, зіставляє різноманітні групи людей, оцінює особисті якості, передбачає висновок про «природу особи на підставі квазі-наукових ідей тощо. Такі твердження – яскраві прояви ксенофобії та нетерпимості, узагальнення на підставі стереотипів, уявлень. Мова ворожнечі може мати різні прояви і форми:

- жорстку форму висловлювань (наприклад, заклики до насильства чи дискримінації);
- середню форму висловлювань (наприклад, публікація висловлювань, які ставлять під сумнів історичну правду про випадки насильства чи дискримінації, звинувачення певних етнічних груп у негативному впливі на суспільство);
- м'яку форму (створення негативного іміджу, цитування ксенофобських висловлювань без коментарю тощо) [5, с. 11].

Окрім мови ворожнечі, існує ще поняття знаків та символів ворожнечі – графічних символів, малюнків, абревіатур тощо, які покликані розпалювати ворожнечу у суспільстві.

Засобами ксенофобських проявів може бути:

- використання просторічної форми слів з різко вираженим експресивним забарвленням, які виражають грубість, фамільярність, вульгарність: *«Закордонні ідіоти жовто-блакитної масті...»* (ксенофобські вислови російської пропаганди);

- агресивна експресивність у висловленнях (спонукально-агресивна, войовнича, що викликає відповідний гнів, агресію): «*Ми повинні Київ зрівняти з землею...*» (представники російського ток-шоу вирішують долю українського народу);
- расова нетерпимість у виразах: «*Китайський вірус*», «*Юханський вірус*» (стосовно COVID-19);
- нетерпимість з елементами сексизму: «*Так, это Анна ілі Лена пріехала в Харьков? Давайте, бахнем.., у нас же есть вооруженіє (ракети), каторіє харашо долетают до того места...*» (Пропагандист демонструє неповагу до німецької політкіні і пропонує агресивні дії) та ін.

Приклади, взяті з передач російських телеканалів «росія-1», «росія-24», нтв, які, не обираючи слів, показують нетерпимість до миру, українського народу [11].

Толерантність також має свої засоби вираження, як вербальні, так і невербальні.

В низці світових і національних мовознавчих студій активно вживаються поняття комунікативна і мовна толерантність (О. О. Селютін, І. С. Бацевич, Ю. В. Южакова та ін.). За Ф. С. Бацевичем, комунікативна толерантність – «комплексне поняття, яке включає в себе дотримання законів, правил, постулатів і конвенцій, максимум неконфліктного спілкування, культури мовлення, всіх складників категорії ввічливості та багатьох інших чинників міжособистісної інтеракції із застосуванням засобів мови» [1].

Мовленнєва діяльність, побудована на принципах толерантності, репрезентує комунікативну стратегію кооперації, гармонії: спілкувальники проводять відкритий діалог, налагоджений баланс, поведінкові очікування виражають доброзичливу тональність спілкування.

Щоб пом'якшити висловлення, убезпечити від можливої реакції комунікативного партнера, мовці завбачливо використовують мовні індикатори, які можуть приймати різні лексичні форми. Зазначимо декілька прикладів:

- лексеми, що означають слабкий ступінь якості, неповноту дії: «*Мені неприємна ваша відмова*».
- слова означення з дифузною семантикою (якийсь, деякий, інший): «*Ще такого не чув, хоча пережив і Австрію, і Польщу, і, перепрошую, різних москалів і німців...*» (О. Березовський «В лабіринтах...»);
- модальні слова зі значенням припущення (вірогідно, можливо, мабуть, напевно, здається, очевидно і т. д.): «*Можливо, ви зі мною не погодитесь, та мені здається, що деякі видання з санітарної освіти діють так само...*» (П. Бейлін «Поговори зі мною лікаря») [6, с. 3].

Невербальні засоби толерантності виявляються у доброзичливій посмішці, відповідних мімічних рухах, кивках голови тощо.

Отже, толерантне спілкування експлікує доброзичливу, координовану атмосферу діалогу, передбачає реальне втілення намірів / бажань / задумів мовця.

Підсумовуючи розділ, треба зазначити, що ксенофобія і толерантність – соціальні явища, які досліджуються вченими різних областей наукового середовища. Ксенофобія має схожі ознаки із дискримінацією різних проявів, расизмом, стереотипами, гомофобією, сексизмом, в основі яких закладено нетерпимість та упередженість, неповага прав людини. Натомість, толерантність направлена на порозуміння з будь-якою людиною / нацією / суспільством.

Способи вираження ксенофобії і толерантності можуть бути як вербальними, так і невербальними; кожне досліджуване явище має свої мовні індикатори, характерні ознаки.

РОЗДІЛ 2. КСЕНОФОБИЯ І ТОЛЕРАНТНІСТЬ У РОМАНІ САНЧЕСА ПІНЬОЛЯ «ХОЛОДНА ШКІРА».

Роман «Холодна шкіра» написаний сучасним іспанським письменником і антропологом С. Піньодем. Описані події відбуваються на безлюдному острові у Антарктиці. Новий метеоролог, який прибуває на роботу, помічає, що його попередник безслідно зник. Єдиний, хто живе на острові – це наглядач маяка. Твір насичений спогадами оповідача, філософськими роздумами, фантастикою.

2.1. Прояви ксенофобії в іспанському романі С. Піньоля «Холодна шкіра».

Однією з проблем, яка розглянута в нашому дослідженні, є ксенофобія у творі і суміжні / похідні прояви явища дискримінації, стереотипів, расової нетерпимості. Проаналізований художній матеріал демонструє відкриті ворожнечі висловлення або мова ворожнечі проявляється побічно в аргументованих структурах, які обґрунтовують чи виправдовують агресію. Розглянемо приклади вираження ксенофобії у романі С. Піньоля «Холодна шкіра».

Агресивна експресивність у висловленнях:

Ти просто криса! – заревів голос з укриття. Чому ви оголошуєте мені війну? Вам, що мало жаб'яків? [22, с. 47].

Батис Кафф використовує грубі слова стосовно нового метеоролога.

До цієї хвилини він слухав мене, як слухають придурковатих дітей, або виживших з розуму старих, але, оскільки я продовжував наполягати, він повернувся до мене спиною [22, с. 88].

Ксенофобська риторика з просторіччями грубої форми.

“Va bene, va bene” – співав він по-італійськи... - Заткни свою ідіотську пельку – повторював Батис, який гріб зі мною, як раб на галері [22, с. 93].

Уривок демонструє вживання персонажем агресивної лексики - гніву, який породжений страхом.

Ксенофобія через етнічну, расову непримиримість:

Не звертай уваги на цих хлопців. Вони на кораблі нещодавно, а раніше вони жили рівнинах Шотландії... Подивіться, вони навіть не білі люди, у них червоні обличчя. Всі давно знають, що ця раса живе, підкорюючись забобонам таверн. Їж з апетитом, працюй на всю міць, дивись частіше у дзеркало, щоб не забути своє обличчя, розмовляй голосно з собою і займай свою голову речами. І все буде добре [22, с. 11].

Зображення автором примітивного уявлення сенегальця Соу про шотландців (нації, народу, соціальної групи):

Створення негативного образу:

Найвиразнішими у його обличчі були очі. Коли він дивився на людину, увесь світ переставав для нього існувати. Він класифікував людей, немов ентомолог – комах, і оцінював ситуації з точністю експерта. Тому деякі вважали його жорстоким. [22, с. 3].

Зображуючи капітана судна, автор вказує на внутрішні якості особистості, його неповагу до людей.

Врешті, один католицький місіонер у своєму листі, написаному хитромудрим каліграфічним почерком, попросив мене, щоб я заповнив «з великою ретельністю і терпінням святого» анкети, на питання яких повинні були відповідати аборигени [22, с. 13].

...я розбирав баули, розбирав речі, розташовуючи їх по місцях з ретельністю якого-небудь світського ордена[22, с. 12].

Останні приклади демонструють упереджене ставлення, стереотипні висловлювання про монахів, священників; оповідач немає симпатії до них.

Твердження про моральні недоліки, неповноцінність::

Він божсвільний, точно божсвільний! [22, с. 9]

Не знаючи людину, капітан робить поспішні висновки про психологічний стан доглядача маяка (згодом з'ясується, що це – попередній метеоролог). Адже причина в тому, що він не такий, яким очікував його побачити командир судна.

Цей суб'єкт навіть не читав устав своєї служби. Він мене дратує [22, с. 10].

Наочні прояви нетерпимості, натяки на неповноцінність слухача.

Світ переповнений злими людьми, дуже поганими людьми. І тільки наївна людина може вірити у доброту [22, с. 72].

Людина у відчаї, зазнавши негараздів і трагедій, сумнівається у людських чеснотах, тому так розчаровано висловлюється Батис Каффа.

Ксенофобія у відносинах англійців і ірландців:.

У спогадах оповідача декілька уривків присвячені «англійській окупації Ірландії». В художньому мовленні прослідковується ставлення автора до уряду «його милосердної величності» та поведінка англійців стосовно ірландців:

...англійська зарозумілість переходила усі межі. Англійці думають, що можуть поводитися з мешканцями своїх колоній, як з паршивими вівцями, і в доповнення ще вимагають вірності від цих псів, яким кидають недоїдки зі

свого столу. Вони б хотіли, щоб ми служили на їхніх кораблях, в той час, коли Ірландія потонає [22, с. 16].

Історія Ірландії пов'язана з боротьбою за свободу. Головний персонаж у минулому був членом ІРА (Ірландська Республіканська Армія), тому чуттєво сприймає колонізацію своєї країни.

Іноді нас зупиняють солдати, які порушували спокійний тон зеленого пейзажу плямами гусячого посліду на своїх уніформах. Я дуже гарно пам'ятаю одного сержанта з очами бика [22, с. 17].

Складна історія Ірландії і Великої Британії породила агресивні настрої, які, в даному випадку, виражені експресивними епітетами.

«Стій! Розрахуватись! Скільки вас смердючих ірландців?» - запитував він (англійський солдат), начебто не вміє рахувати до двох [22, с. 17].

Ксенофобське висловлення із вживанням образливої форми слів стосовно нації.

Крім солдатів і сержанта там був один англійський офіцер. Прямий, як стовп, з сірими прозорими очима і шовком у голосі, він приховував жорстокість норову. Власне, він такий, як і всі англійські офіцери [22, с. 17].

Із опису вже можна зрозуміти ставлення ірландців до англійців, англійської армії. Ці вислови сприяють симпатії саме до ірландців, як гнобленого народу.

2.2. Відображення толерантності у художньому мовленні твору С. Піньоля «Холодна шкіра».

Толерантна настанова комунікативного процесу, як зазначалось раніше, передбачає поважливе ставлення до співрозмовника, як до рівноправної особистості, стримуване почуття до її зовнішності, стилю життя і поведінки.

Концептуальні засади толерантності формують спокійного, доброго, неконфліктного оповідача, який своєю поведінкою сприяє втіленню інтенцій (задумів) мовця.

Прослідкуємо вираження толерантного ставлення в художньому тексті, згідно семантичної класифікації мовленнєвих інтенцій С. Шабат-Савки [20]:

Інформативна інтенція толерантності виявляється у потребі передавати інформацію, нове повідомлення про світ, факти, явища, події, які збагатять тезаурус особистості:

Я знаю цей твір доктора Фрейзера, хоча остаточної думки щодо нього я ще не маю. Не знаю як оцінити «Золоту гілку»: як чудо людської думки або як завелику пустушку [22, с. 9].

Інтенція запити (питальна), маркерами експлікації якої виступають питальні висловлення, що вказують на прагнення автора запити з'ясувати інформацію щодо конкретних предметів / явищ / подій або ж уточнити вже відому інформацію:

Відчуваючи, що головний герой нервує та переживає за стан речей (зникнення попереднього метеоролога), капітан судна намагається заспокоїти ірландця: *...капітан запропонував пройтися до маяка. «Можливо, ми знайдемо вашого попередника там?» - сказав він мені, коли моряки залишилися далеко позаду [22, с. 5].*

Чому ви не можете мені відповісти? Ви підтримуєте зв'язок з метеорологом? Коли ви його бачили востаннє? [22, с. 7].

Турбуючись про долю зниклого метеоролога, капітан ставить ряд толерантних запитань.

Найближча до острова земля – це острів Буве, на який претендує Норвегія; він розташований в шестистах морських милях у південно-західному напрямку. – Він стих, на мить, задумавшись, потім доповнив: - Ви впевнені, що хочете залишитися на цьому острові? [22, с. 10].

Капітан, переймаючись ситуацією, хвилюється про нового метеоролога, виражає толерантне ставлення.

Куди покласти речі пана інспектора вітрів і хмар? – запитав сенегалець Соу [22, с. 5].

Метафоричний вираз виражає повагу до нового метеоролога острова.

Спонукальна інтенція: висловлення, прохання, поради, ввічливе запрошення:

Капітан був роздратований цією ситуацією: «Будьте добрим, Соу. Нехай хлопці приберуться у цьому бедламі» [22, с. 5].

Незважаючи на роздратованість, капітан виражає толерантне ставлення до членів команди.

Оптативна інтенція толерантності має у своєму вираженні експлікування свого бажання чи побажання:

А тепер, друзе мій, розкажіть мені коротко, чим ви хочете займатися у майбутньому? – закінчив він свою промову [22, с. 19].

В уривку вживані і оптативна інтенція, яка виражає бажання опікуна хлопчика, і інтерактивна інтенція через словосполучення «*друзе мій*» з метою привернення слухача до відвертої, добромисної розмови.

Інтерактивна інтенція: налагодження контакту, подяка, вибачення, привітання, висловлення компліменту, прощання:

Доброго дня, техніку сигналізації. Ми привезли заміну для метеоролога, вашого сусіда, сказав капітан... - Ви знаєте, де його можна знайти? [22, с. 7].

Ввічливе звернення і доброзичливість сприяє розмові.

Він (капітан) злегка погойдуючись, переступаючи з ноги на ногу, заклав руки за спину... - Ви прийшли сюди із відчаю. у цьому немає сумніву, - сказав він. Зрозуміло, що вас хтось дуже образив, тому ви тут [22, с. 11].

Щоб налагодити контакт, капітан вдається до толерантних припущень, намагається зрозуміти персонажа роману.

Ми були патріотами, але не вважали, що чоловіки і жінки Ірландії кращі за чоловіків і жінок Англії. Або, що ірландська картопля смачніша за англійську. Ні [22, с. 24].

Вербальне вираження інтерактивної інтенції будується з урахуванням категорії ввічливості, неупередженості.

Вітаю, Батисе. Ви мене пам'ятаєте? – сказав я. – Мені треба з вами поговорити. Адже, ми з вами сусіди [22, с. 29].

Головний персонаж перед дулом рушниці намагається вести толерантні перемовини, достукатись до здорового глузду; спонукає до бесіди наглядача маяка.

Виявлені приклади ксенофобії у романі Санчеса Піньоля «Холодна шкіра», свідчать про те, що у суспільній думці є досить розповсюдженим інтолерантне ставлення до різних етнічних, релігійних груп. В той же час

культура поведінки, доброзичливе ставлення до людини, позитивні наміри, - є інструментами боротьби з різними видами упередження, стереотипів, фобій.

ВИСНОВКИ

Досліджений матеріал явища ксенофобії і толерантності у сучасному науковому дискурсі та їхніх проявів у романі іспанського письменника і антрополога Санчеса Піньоля «Холодна шкіра», уможлиблює дійти висновків:

- 1) В структурі категорій «ксенофобія» і «толерантність» лежить опозиційне розрізнення «свій-чужий». Ксенофобія – це страх і ненависть до всього чужого і незнайомого, фобії (релігійні, расові / етнічні), які сприяють породженню негативного ставлення. Ксенофобія може виражатися як у прихованому, так і відкритому стані, розрізняють три ступені жорстокості – жорстку, середню та м'яку форми.

Активну протидію будь-яким проявам ксенофобії має толерантність, яка визнає право людини бути відмінним, інакшим, право на власну думку, виважене ставлення індивіда до суджень інших людей.

- 2) Способи вираження ксенофобії і толерантності можуть бути вербальними і невербальними. «Мова ворожнечі» - основний прояв упередженої, нетерпимої поведінки особистості; може приймати досить агресивні форми як «заклик до насильства».

Мовленнєва діяльність побудована на принципах толерантності, репрезентує комунікативну стратегію кооперації і гармонії. Щоб пом'якшити висловлення використовують певні лексеми (індикатори): слова означення з дифузною семантикою, модальні слова та ін. Концептуальні засади толерантності формують спокійного, доброго співрозмовника, який своєю поведінкою сприяє втіленню інтенцій мовця.

- 3) У романі Санчеса Піньоля «Холодна шкіра» використані як ксенофобські вирази, так і висловлювання толерантності. І це не може дивувати, тому що на одному острові опинились два чоловіка, які

мають однаковий рівень культури, але час, проведений на острові першим – змінив його, «здичав», зробив з нього «машину виживання». Мова наглядача маяка вирізняється доволі частим застосуванням агресивної риторики, «мови ворожнечі». Оповідач (головний герой) у комунікації демонструє поважливе ставлення до співрозмовника.

4) Проаналізовані уривки, які містять елементи ксенофобії і толерантності доводять що:

- прояви ксенофобії в романі представлені через агресивну експресивність риторики, расову та етнічну непримиримість, створення негативного образу, твердження про моральні недоліки, неповноцінність;
- відображення толерантності у художньому мовленні твору виражені способом мовленнєвих інтенцій: інформативної, питальної, спонукальної, оптативної та інтерактивної.

Значні загрози сучасному світу становлять ксенофобія, різного виду дискримінації. Засновані на негативних явищах, що відбуваються у суспільстві, ці явища завжди знаходять ґрунт для розвитку. Протидіяти цьому може підвищення рівня культури населення, виховання толерантного ставлення до різних людей, націй, статей.

RESUMEN

El trabajo del curso está dedicado al estudio de los conceptos de xenofobia y tolerancia y el uso de estos fenómenos en el discurso artístico, concretamente en la novela "Piel fría" del escritor y antropólogo español Sánchez Piñol. La traducción al ruso de la obra de Nina Avrova-Raaben sirvió como fuente ilustrativa.

El trabajo tiene como finalidad ampliar y profundizar la definición de los conceptos de “xenofobia” y “tolerancia” y su expresión verbal y no verbal en las obras literarias a partir del análisis teórico.

El trabajo del curso consta de una introducción, dos secciones: teórica y práctica, conclusiones y una lista de literatura utilizada.

En el primer capítulo, se consideran los problemas y las definiciones de xenofobia y tolerancia en el discurso científico moderno, por parte de científicos de diversas ramas de la ciencia: sociólogos, psicólogos, filósofos, lingüistas. El material teórico demuestra los rasgos característicos de los conceptos de xenofobia y tolerancia, formas de expresión e indicadores lingüísticos de cada fenómeno.

La segunda sección es práctica. Presenta ejemplos del uso, manifestaciones de xenofobia y tolerancia en la novela "Piel fría" del escritor español Sánchez Piñol.

Cabe señalar que en la obra se demuestra xenofobia de diversa índole -racial y étnica, religiosa; el prejuicio y la intransigencia adoptan diversas formas, se produce una retórica agresiva.

Al final de cada capítulo hay pequeños resúmenes.

Al final del trabajo se resumen resúmenes generales con las conclusiones de todo el estudio científico.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бацевич Ф. С. Лінгвокультурні аспекти комунікативної толерантності. *Соціогуманітарні проблеми людини*. 2010. № 5. С. 108-119.
2. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф. С. Бацевич. – Київ: Довіра, 2007. – 205 с.
3. Добровольська В., Місевич С. Проблема ксенофобії в історико-філософському дискурсі. *Philosophy Grani*. 24 (4) 2021. С. 75-82.
4. Дубоссарская М. Л. Свой-Чужой-Другой: к постановке проблемы. *Вестник ГУ*. 2008. № 54. С. 167-174
5. «Екологія мови» в контексті проблеми розмаїття культур / в рамках проекту: «Діалог у ЗМІ – ключ до діалогу різних культур: підтримка розмаїття і відповідальності медіа». – К.: Айва плюс ЛТД, 2008. – 52 с.
6. Жовнір М. М. Мовні індикатори вираження толерантності в медичному дискурсі художньої літератури. *Electronic Archive of the Ukrainian Medical Academy*. Полтава, 2012. 4 с.
7. Ісакова Т. О. Мова ворожнечі як проблема українського інформаційного простору. *Політика. Стратегічні пріоритети комунікації*. № 4, 2016. С. 90-97.
8. Кельберг А. А. Ксенофобія як соціально-психологічний феномен // *Вісник СПб ГУ*, 1996. Сер. 6. Вип. 2 (13) – с. 49.
9. Кіссе А. Етнічний конфлікт: теорія і практика управління. Політологічний аналіз: Монографія / А. Кіссе. – Київ: Логос, 2006. – 380 с.
10. Малахов В. Толерантность и ее границы: к эстетическому осмыслению понятия. *Уязвимость любви*: К.: Дух і літера, 2005. С. 137-143.
11. Новини України і світу. URL: <http://www.tsn.ua>

12. Пометун О. І., Султанова Л. Ю. Людина у полікультурному суспільстві: навчально-методичний пос. / [Пометун О. І., Султанова Л. Ю та ін.]. – К.: «Інжиніринг», 2010 – 248 с.
13. Словники України. Великий тлумачний словник сучасної української мови: уклад. та гол. ред. В. Т. Бусел. – Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
14. Словник іншомовних слів. URL: www.jnsm.com.ua/
15. Словарь философских терминов / [науч. ред. В. Г. Кузнецова]. М.: ИНФРА. М., 2007. XVI, 371. С. 9.
16. Соколовська С. В. Толерантність як компонент міжкультурної компетентності майбутніх учителів англ. мови. Людські цінності і толерантність у сучасному світі: міжконтинентальний діалог інтелектуалів. Міжн. наук.-практ. конференція. Київ, 2011. С. 255-258.
17. Соціологія: словник термінів і понять. За ред. Біленького Є. А. і Козловця М. А. Вид-во «Кондор». Київ. 371 с.
18. Толерантність: теорія і практика. Роздуми філософів і релігієзнавців. Міжн. правові документи (витяги) / [упоряд., автор передмови Бабій М. Ю.] К.: Відділення релігієзнавства Ін-ту філософії Г. С. Сковороди, 2004. 125 с.
19. Федосєєва І. В. Формування толерантності як профілактика екстремізму та ксенофобії. *Психологічні перспективи*. Випуск 20.2012. УДК 37.013.42. с. 260-270.
20. Шабай-Савка С. толерантне спілкування як спосіб вираження комунікативних інтенцій. *Наукові виклади. Мовознавство*. 2010. С. 59-63.
21. Шевлякова Ю. О. Особливості дискурсу інтернет-ЗМІ (на матеріалі англomовних он-лайн журналів для підлітків) / Ю. О. Шевлякова // *Наукові записки. «Острозька академія». Сер. Філологічна*. – 2013. – Вип. 38. – 239-242.

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ.

22. Пиньоль А. С. Холодная кожа (В пьянящей тишине). Перевод Нины Авровой-Раабен. EPUB формат. 181 с.